

LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS KANCELIARIJA
SOCIALINĖS POLITIKOS GRUPĖ

PAŽYMA

UŽIMTUMO ĮSTATYMO NR. XII-2470 1, 16, 20, 22, 24, 28, 29, 30, 31, 36, 37, 38, 39-1, 40, 44, 46, 47, 48 STRAIPSNIŲ, PRIEDO PAKEITIMO IR ĮSTATYMO PAPILDYMO 39-2 IR 39-3 STRAIPSNIAIS ĮSTATYMO IR SVEIKATOS DRAUDIMO ĮSTATYMO NR. I-1343 6 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTŲ
(TAP-21-1847(3)(21-32268(4)))

2022-02-28 Nr. NV-501
Vilnius

Rengėjas: Socialinės apsaugos ir darbo ministerija.

Tikslas – užtikrinti spartesnį bedarbių sugrąžinimą į darbo rinką; plėsti paslaugas darbo rinkai besirengiantiems asmenims ir ilgalaikiams bedarbiams; didinti darbo rinkos priemonių veiksmingumą ir efektyvumą; mažinti galimybes piktnaudžiauti Užimtumo tarnybos paslaugomis; įgyvendinti Direktyvą 2013/33/ES, kuria nustatomos normos dėl tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimo.

Esama situacija:

- 2022 m. sausio 1 d. Užimtumo tarnyboje (toliau – UŽT) buvo registruota 7,7 tūkst. laisvų darbo vietų ir 176,1 tūkst. darbo neturinčių asmenų (10,2 proc. visų darbingo amžiaus gyventojų). Daugiau nei ketvirtadalis registruotų bedarbių (72 tūkst.) yra ilgalaikiai bedarbiai. Iš jų daugiau kaip 6 proc. (4,5 tūkst.) apskritai nėra dirbę, dar trečdalis (beveik 20 tūkst.) yra nedirbę ilgiau nei 2 metus. Dalis žmonių nedirba, nes turi skolų (apie 9 proc. šalies gyventojų), priklausomybių, stokoja motyvacijos ir aktyvumo ieškant darbo, rūpinasi vaikais ar tėvais, neturi kaip atvykti į darbo vietą, dalis dirba „šešėlyje“. Todėl teikiant jiems paslaugas, pirmiausiai būtina identifikuoti įsidarbinimą ribojančias aplinkybes ir organizuoti reikiamą pagalbą.
- Beveik kas trečias UŽT registruotas asmuo yra nekvalifikuotas, apie penktadalis dirbančiųjų dirba žemesnės kvalifikacijos darbą nei įgyta kvalifikacija, trečdalis dirbančiųjų dirba su savo studijų sritimi nesusijusį darbą, o darbdaviams trūksta reikiamos kvalifikacijos darbuotojų. Iššūkius dėl kvalifikuotos darbo jėgos atspindi ir Pasaulio talentų konkurencingumo indeksas: pagal 2020 m. duomenis Lietuva yra 117 vietoje iš 132 valstybių pagal galimybių rasti kvalifikuotus darbuotojus rodiklį.
- Aktyvios darbo rinkos politikos priemonės ir užimtumo didinimo programos taikomos, neatsižvelgiant į tai, kad asmenys turi įvairių problemų, dėl kurių negali įsidarbinti, jiems nėra teikiamos papildomos reikalingos paslaugos, kurios galėtų būtų organizuojamos pasitelkiant savivaldybes ir nevyriausybinės organizacijas.
- Užimtiesiems asmenims gali būti organizuojama tik viena paramos mokymuisi priemonė – profesinis mokymas. Kyla poreikis sudaryti galimybę mokytis pagal neformaliojo profesinio mokymo, neformaliojo suaugusiųjų švietimo programas (aukštojo mokslo studijų programos dalį (studijų modulį)) ir programas suteikiančias aukštą pridėtinę vertę kuriančias kvalifikacijas ir kompetencijas. Užsieniečiams įsidarbinti trukdo kalbos barjeras, todėl reikalingi lietuvių kalbos mokymai.
- Organizuojant savarankiško užimtumo rėmimo priemonę, neužtikrinamas šiai priemonei skiriamų lėšų panaudojimo efektyvumas ir veiksmingumas, netaikliai nustatomos savivaldybių ir seniūnijų teritorijos, kuriose įgyvendinami vietinių užimtumo iniciatyvų

projektai. Nepakankamai išnaudojamos paramos judumui priemonės galimybės, kai asmens darbo vieta ar konsultavimo užsiėmimų vieta yra ne jo gyvenamojoje vietovėje.

- Direktyvos 2013/33/ES 15 str. nustato pareigą valstybėms narėms užtikrinti, kad prieglobsčio prašytojai turėtų veiksmingas galimybes patekti į darbo rinką, tačiau Užimtumo įstatyme nėra numatyta galimybė prieglobsčio prašytojams, turintiems teisę ir ketinantiems dirbti Lietuvoje, gauti UŽT tarpininkavimo įdarbinant paslaugas.

Esmė: Užimtumo įstatyme:

- **iteisinamas atskiras darbo rinkai besirengiančio asmens statusas** ir apibrėžiamos įsidarbinimą ribojančios aplinkybės (t.y. kai nedirbantis asmuo stokoja socialinių įgūdžių ir (ar) motyvacijos dirbti; turi prižiūrėti ir (ar) slaugyti šeimos narį ar kartu gyvenantį asmenį; turi skolų; neturi galimybių atvykti iš nuolatinės gyvenamosios vietos į darbo vietą; turi priklausomybę nuo alkoholio, narkotinių, psichotropinių ir kitų psichiką veikiančių medžiagų, azartinių žaidimų.). Užimtumo tarnybai pripažinus nedirbantį asmenį darbo rinkai besirengiančiu, bedarbio statusas būtų panaikinamas ir asmeniui suteikiamas darbo rinkai besirengiančio asmens statusas. Bedarbio statusas vėl galėtų būti suteiktas, jei darbo rinkai besirengiantis asmuo: būtų pasirengęs ieškoti darbo ar vykdyti savarankišką veiklą: iš dalies ar visiškai pašalinus įsidarbinimą ribojančias aplinkybes arba joms išnykus: asmuo nedalyvautų teikiant siūlomas paslaugas ir (ar) taikant užimtumo didinimo programas ir (ar) pateiktą prašymą suteikti jam bedarbio statusą.
- **numatoma pagalba darbo rinkai besirengiantiems asmenims** – UŽT jiems teiks konsultavimo dėl pasirengimo dirbti paslaugas, sudarys individualius užimtumo veiklos planus ir numatys priemones ir paslaugas padedančias pašalinti įsidarbinimą ribojančias aplinkybes. UŽT turės galimybę iš trečiųjų asmenų pirkti psichologinio, teisinio ir kt. konsultavimo dėl pasirengimo dirbti paslaugas. Savivaldybės, atsižvelgdamos į UŽT informaciją apie tai, kokia pagalba yra reikalinga, darbo rinkai besirengiantiems asmenims galės taikyti savivaldybių patvirtintas užimtumo didinimo programas, o nevyriausybines organizacijas socialiai pažeidžiamiems asmenims teikti socialinės integracijos paslaugas.
- **pakeičiamos bedarbio statuso suteikimo sąlygos ir šio statuso panaikinimo aplinkybės** – asmuo turi būti nedeklaravęs išvykimo iš Lietuvos (išskyrus ES reglamentuose dėl socialinės apsaugos sistemų koordinavimo numatytus atvejus); bedarbio statusas panaikinamas, jeigu bedarbis be svarbių priežasčių 2 kartus per 12 mėn. atsisako siūlomo tinkamo darbo, 2 kartus per 6 mėn. pažeidžia atsiskaitymo už savarankišką darbo paiešką tvarką. Bedarbio statusas būtų iš karto panaikinamas, jeigu UŽT gautų informacijos apie bedarbio nelegaliai gautas ar gaunamas pajamas ir nelegalų darbą, neteisėtą veiklą (dabar yra naikinamas gavus tokią informaciją pakartotinai per 12 mėn. laikotarpį);
- **patikslinamas tinkamo darbo apibrėžimas** – pirmus 9 mėn. tinkamu darbu būtų laikomas toks darbas, kuris atitinka darbo ieškančio asmens kvalifikaciją, kompetenciją bei turimą darbo patirtį, asmens pageidavimą, sveikatos būklę, nustatytas kelionės iki darbo vietos ir atgal trukmę bei išlaidas. Siūlomas darbo užmokestis pirmus 3 mėn. turėtų būti ne mažesnis kaip 80 proc., o 4-9 mėn. – 60 proc. buvusio atlyginimo; jis taip pat negalėtų būti mažesnis už bedarbio gaunamą nedarbo draudimo išmoką. Nuo 10-to mėn. tinkamas darbas būtų toks, kuris nebūtinai atitinka asmens kvalifikaciją, kompetenciją, turimą darbo patirtį, bet atitinka sveikatos būklę ir nustatytas kelionės iki darbo vietos ir atgal trukmę bei išlaidas;
- **praplečiamos užimtųjų asmenų galimybės mokytis** – būtų organizuojamas ne tik profesinis mokymas, bet ir įdarbinimas pagal pameistrystės darbo sutartį, neformaliojo švietimo ir savišvietos būdu įgytų kompetencijų pripažinimas, neformalusis suaugusiųjų švietimas, aukštą pridėtinę vertę kuriančių kvalifikacijų ir kompetencijų įgijimas.

Nustatomi skiriamų lėšų ir mokymo stipendijos dydžiai ir lėšų grąžinimo sąlygos, kai nesilaikoma sutartyse numatytų įsipareigojimų. Sudaroma galimybė registruotiems UŽT užsieniečiams finansuoti lietuvių kalbos mokymus;

- **numatoma, kad kelionių išlaidos kompensuojamos ne tik vykstant į darbą ir atgal, bet ir vykstant į darbo pokalbį su darbdaviu ar į konsultacinių užsiėmimų vietą.** Prailginama priemonės trukmė nuo 3 iki 4 mėn., padidinamas maksimalus paramos judumui dydis nuo 26,6 iki 30 proc. MMA, kreiptis bus galima ne per 3 dienas, o per vieną mėnesį;
- **pakeičiamos paramos darbo vietoms steigti priemonių (vietinių užimtumo iniciatyvų projektų įgyvendinimo ir savarankiško užimtumo rėmimo) įgyvendinimo sąlygos,** užtikrinant taiklesnį ir efektyvesnį jų taikymą. Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatyta tvarka bus nustatomos gyvenamosios vietovės, kuriose yra poreikis ir būtų efektyviausia įgyvendinti vietinių užimtumo iniciatyvų projektus;
- **nustatomas tarpininkavimo įdarbinant paslaugų teikimas prieglobsčio prašytojams,** turintiems teisę dirbti ir ketinantiems dirbti Lietuvoje pagal darbo sutartį, patekti į darbo rinką (Direktyva 2013/33/ES, kuria nustatomos normos dėl tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimo).
- **patikslinama, kam taikomos darbo rinkos paslaugos ir užimtumo rėmimo priemonės – jos būtų taikomos darbdaviams, registruotiems Juridinių asmenų registre, ir darbdaviams fiziniams asmenims, kurie yra deklaravę gyvenamąją vietą pagal Gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymą.**

Sveikatos draudimo įstatyme numatoma, kad bedarbiai, kuriems bus suteiktas darbo rinkai besirengiančio asmens statusas, išlieka apdrausti sveikatos draudimu valstybės lėšomis (dabar sveikatos draudimu valstybės lėšomis yra draudžiami UŽT įsiregistravę bedarbiai ir asmenys, dalyvaujantys UŽT organizuojamuose profesinio mokymo priemonėse).

Istatymai įsigaliotų nuo 2022 m. gegužės 1 d. Iki 2025 m. spalio 1 d. numatyta atlikti *ex post* vertinimą, kurio metu turi būti nustatyta, ar aukštą pridėtinę vertę kuriančių kvalifikacijų ir kompetencijų įgijimo rėmimas padėjo darbo netekusiems ir užimtiems asmenims įsidarbinti ir išlikti darbo rinkoje didesnio produktyvumo ekonominės veiklos sektoriuose, turinčiuose augimo potencialą, ar paramos verslui kurti priemonė turėjo teigiamą poveikį asmenų, kurie susidūrė su neigiamu COVID 19 ligos (koronaviruso infekcijos) plitimo poveikiu, užimtumui, ar įgyvendinant paramos verslui kurti priemonę įsteigtose darbo vietose yra vykdoma veikla, kuri padeda įgyvendinti skaitmeninės ir žaliosios transformacijos tikslus bei skatinti žiedinę ekonomiką.

Lėšų poreikis 2022 m. – 5,1 mln. Eur, iš jų: 3,3 mln. Eur valstybės biudžeto lėšos ir 1,8 mln. Eur Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo plano „Naujos kartos Lietuva“ įgyvendinimo (RRF) lėšos; **2023 m. – 7,1 mln. Eur; 2024 m. – 9,6 mln. Eur.**

Numatoma nauda: Pakeitimai padės užtikrinti spartesnį bedarbių sugrąžinimą į darbo rinką, padidinti taikomų darbo rinkos priemonių veiksmingumą ir efektyvumą, sudarys galimybes labiau padėti darbo rinkai besirengiantiems asmenims ir ilgalaikiams bedarbiams, o užimtiems asmenims – mokytis aukštą pridėtinę vertę kuriančių kvalifikacijų ir kompetencijų, taip pat pameistrystės būdu, sumažins galimybes piktnaudžiauti Užimtumo tarnybos paslaugomis.

Tikimasi, kad pakeitimai dėl bedarbio statuso suteikimo bei tinkamo darbo apibrėžimo, konsultavimo paslaugų išplėtimo prisidės prie pažeidžiamų grupių ilgalaikio nedarbo problemų sprendimo ir 2024 m. ilgalaikio nedarbo lygis sumažės iki 1,7 proc. (2022 m. 1,8 proc.), o pakartotinai per 12 mėn. nuo neterminuoto įsidarbinimo įregistruotų bedarbių dalis 2024 m. sumažės iki 16,5 proc. (2022 m. – 17,5 proc.).

2022 m. planuojama į profesinio mokymo priemonę nusiųsti 15,5 tūkst. asmenų ir panaudoti 41,4 mln. Eur; į pameistrystę – 1 tūkst. asmenų ir panaudoti 3,8 mln. Eur. Praplėtus užimtųjų asmenų galimybes mokytis pagal formaliojo ar neformaliojo profesinio mokymo arba neformaliojo suaugusiųjų švietimo programas, numatoma, kad per 2022-2024 m. reikiamą kvalifikaciją ir (arba) kompetencijas įgys apie 2,4 tūkst. užimtų asmenų. Sudarius galimybę UŽT finansuoti valstybinės kalbos mokymus užsieniečiams numatoma, kad per 2022-2024 m. lietuvių kalbos mokysis apie 1,8 tūkst. užsieniečių.

RRF lėšomis finansuojamoje kvalifikacijų ir kompetencijų įgijimo priemonėje (taip pat ir aukštą pridėtinę vertę kuriančių kvalifikacijų ir kompetencijų įgijimas) 2022-2026 m. dalyvaus apie 19,4 tūkst. asmenų, iš jų 10,0 tūkst. baigs programas, suteikiančias skaitmeninių įgūdžių kvalifikaciją ir (arba) kompetencijas. Vykdamas verslumo skatinimo priemonę būtų įsteigta apie 1,8 tūkst. darbo vietų, iš jų 0,9 tūkst. darbo vietų remti skaitmeninę pertvarką, 0,9 tūkst. darbo vietų remti žaliosios pertvarkos ir žiedinės ekonomikos tikslus. Siekiama, kad 80 proc. bus sėkmingai veikiančios darbo vietos.

Atitiktis Vyriausybės programai: Projektai atitinka Vyriausybės programos siekius modernizuoti ir efektyvinti užimtumo politiką.

Derinimas: Projektai derinti su Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, Ekonomikos ir inovacijų ministerija, Sveikatos apsaugos ministerija, Finansų ministerija, Teisingumo ministerija, Vidaus reikalų ministerija, Valstybine duomenų apsaugos inspekcija, Užimtumo tarnyba, Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba, VšĮ Investuok Lietuvoje, Lietuvos savivaldybių asociacija, Trišalės tarybos socialiniais partneriais. Pastabas ir pasiūlymus pateikė Lietuvos profesinių sąjungų konfederacija, Lietuvos profesinė sąjunga „Solidarumas“, Lietuvos verslo konfederacija, Lietuvos savivaldybių asociacija, Vilniaus miesto savivaldybės administracija, Šiaulių miesto savivaldybės administracija, Nacionalinis skurdo mažinimo organizacijų tinklas.

Projektų nuostatos pristatytos ir aptartos 2021-11-22 neeiliniame Trišalės tarybos posėdyje.

Projektai svarstyti 2022-01-04 tarpinstituciniame pasitarime. Pastabos, į kurias neatsižvelgta arba atsižvelgta iš dalies, papildomai aptartos trijuose pasitarimuose: Vyriausybės kanceliarijos organizuotame 2022-01-10 pasitarime su suinteresuotomis institucijomis; Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2022-01-21 organizuotame pasitarime su Lietuvos verslo konfederacija ir 2022-01-28 organizuotame pasitarime su Ekonomikos ir inovacijų ministerija. Be to, Užimtumo įstatymo projektas ir siūlomos tolesnės užimtumo rėmimo sistemos tobulinimo kryptys aptartos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2022 m. sausio 21 d. įsakymu Nr. A1-47 sudarytos darbo grupės užimtumo ir nedarbo socialinio draudimo peržiūrai ir teisei bazei tobulinti posėdžiuose (2022-02-07 ir 2022-02-22).

Užimtumo įstatymo projektas ir aiškinamasis raštas patikslinti pagal Vyriausybės kanceliarijos Teisės grupės ir Socialinės politikos grupės pateiktas pastabas bei pasitarimų metu išsakytas pastabas ir pasiūlymus.

Dalykinio vertinimo išvada: Siūlome projektus svarstyti tarpinstituciniame pasitarime ir patikslinti pagal Vyriausybės kanceliarijos Teisės grupės 2022-02-28 išvadoje Nr. NV-500 pateiktas pastabas ir pasiūlymus.

Socialinės politikos grupės patarėja

Aušra Gratulevičienė

tel. 8 706 61 803, el.p. ausra.gratuleviciene@lr.lv.lt